

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ Голос адыга

макъ

1923-рэ ильесим
гъэтхапэм
къышегъэжьагъэу къидэкъы

№ 160 (22130)

2020-рэ ильес

МЭФЭКУ

ЮНЫГЬОМ и 10

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИИЭП
къыхэтүүтыгъэхэр ыкы
нэмикі къебархэр
тисайт ижъугъотэштых
WWW.ADYGVOICE.RU

6 +

Адыгэ Республикаем и Правительствэ игъээзет

КІЭЛЭЦЫКІХЭМ загъэпсэфы, япсауныгъэ агъэпытэ

Урысые кіэлэцыкыу гупчэу «Орленок» зыфиорэм зыщыз-
гъэпсэфыщ ныбжыкіехэр Адыгэ Республикаем гъэсэн-
гъэмрэ шэныгъэмрекъ и Министерстве къыхехых. 2020-рэ
ильесым юныгъом и 7 — 27-м республикем икілэцыкыу 90-мэ
а гупчэм зыщагъэпсэфыщ.

Лъэнитко зэфэшхъяфхэмкэ шъолтыр
ыкы Урысые зэнэкъокуухэу реклокы-
гъэхэм теклонигъэ къашыдээыхыгъехэр
ыкы къашыхэшыгъехэр «Орленкэм»
ағъакло.

Зекіми тыщыгъуаз гупчэу «Орленок»
зыфиорэр Урысыем ит кіэлэцыкыу зы-
гъэпсэфыпэ пстэуми апе зэритир. Мыш
зэпымьюо ильэс псэум тоф ешэ. Кіэ-
лэцыкыуухэр къыздикыхэр чыпілэхэм
гъунапкъэ яэп — Калининград къыщегъэ-
жъагъэу Владивосток нэс, Сыктывкар
ыкы Воркута къашыкіэдзагъэу Хакас-
цием ыкы Тува анэсжъэу. Ахэр смене
пчагъэу зэтеутыгъэх.

«Орленкэр» къызэррикло зыгъэпсэфы-
пэу зэрэшмытм тыщыгъуаз. Укъеклон
ущычыыен, ущышхэн, зыщыгъэпсэфын
закъор арэп, лъэнитко пстэумки кіэ-
лэцыкыуухэр апунхэмкэ, рагъэджэнхэм-
кэ къэралыгъо политикэ гъэнэфагъэ
мыш щызрахьэ. Ныбжыкіехэм щылэ-
нгъэм зыкъыхагъотэнэмкэ ашлогъэ-
шілэгъоништ программэ зэфэшхъяфы-
бэхэмкэ щырагъаджэх.

ІЭШЬЫНЭ Сусан.

Сомэ миллион 272,8-рэ пэIуагъэхъащт

Лъэпкъ проектэу «Гъэсэнгъэм» къыдыхэллытэгъэ шъолтыр проектэу «Непэрэ шапхъэхэм адиштэрэ еджапл» зыфиорэм иштуагъэклэ кіэлэеджэклэ 250-мэ ательятэгъэ гъэсэнгъэм иучреждение станицэу Ханскэм щашы.

Псэуальэм игъэпсэн зэкіемкни сомэ миллион 272,8-рэ пэIуагъэхъащт, мыль-
кур федеральне ыкы республике бюд-
жетхэм къаххэхьг.

Мыецюопе къэлэ администрацием гъэ-
сэнгъэмкэ и Комитет къизэритирэмкэ,

непэрэ мафэм ехууллэу тофшэн шъхъа-
лехэр аухыгъэх, гъэфэбэплэ системэр
зэтырагъэуцо, посыр къыращалэ, еджаплэм
къыпэуль чыпілэр зэтырагъэпсихъэ.

Ильесым ыкіэм нэс гъэсэнгъэм
иучреждение атынэу агъенафэ. Аш

иофтшэн зыригъажъэклэ ятлонэрэ сменэм
телъытагъэу еджэхэрэм япчагъэ
хэпшыкіеу нахь маклэ хъущт.

Адыгэ Республикаем и Лышхъяэу
Къумпыыл Мурат псэольеш тофшэнхэр
зыщыкlorплощадкэм бэмышшэу щылагъ

ыкы аш изэтегъэпсихъанкэ, учрежде-
нием ишыкіэгъэ оборудованиер егъэ-
гъотыгъэнэмкэ пшъэрэль гъэнэфагъехэр
афишыгъэх.

Лъэпкъ проектым къыдыхэллытагъэу
ильеси 6-м къыклоц Адыгейим иеджа-
пхэм чыпіллэ 3550-рэ ащаgъэпсэнэу
агъенафэ, ахэм ащаgъэу 1350-рэ къуа-
джэхэм къашыэIуахыштых. Аш пэIу-
хъанэу сомэ миллиард 1,81-рэ шъо-
ллырым къыфатлууцыгъ.

(Тикорр.).

Апэрэ ильэсныкъом изэфэхьысыжъхэр

Республикэм ипащэ зэхэснэйхом пэублэ псалье кыышынээ — йофигъоу зытгүчүүшэхэрээм мэхвянашко зэрялэр хигъяунэфыкыгъ.

Экономикэм ильэнэкъо зырызхэмкээ къэгъэлъэгъонхэр къетыхыгъэх. Ацкээ зиягъэ къэкIуагъэр зэпахырэ узду коронавирусым къыздихыгъэ гумэкIуагъохэр ары. Отраслэ пэочч Йоффхэм язынет зэхэфыгъэнэмыкIи ац къыдыхэлъетгээ эхоникэм хэхъонигъэ шынынтынаа тедгээтин фae, — къуагъ Кумыл Мурат.

АР-м экономикэ хэхъонигъэмкээ ыкIи сатуумкэ иминистрэу Геннадий Митрофановын кызэриуагъэмкээ, промышленнэ къэдгээкынным индекс хэхъонигъешуухэр шыныгъэх ыкIи 2019-рэ ильэснэ имээхийгээшгээ эхоникэмкээ Адьгэим апэрэ чынIэр Кыблэ федералнэ шьольтырим шылыгъ. Мэкумэш хызымэти зыгкэ ит, чэнагъэ шыныгъэп пломи ухэуу къоштээ.

Аш даклоу псөольшынным, зеклон индустрин, потребительскэ бэдзэрым алъэнүүкокэ къэгъэлъэгъонхэр къетыхыгъэх. Цыфхэм яхахохэр нахь маклэ зэрэхуугъэм ыкIи пандемиен ильэхан псөуальхэм ашыщхэр зэрээфашыгъэхэм къыхэкыкээ розничнэ сатышынныр проценти 5,1-кэ къетыхыгъ.

2020-рэ ильэснэ иапэрэ ильэсныкъо шьольтырим социальнэ-экономикэ хэхъонигъэу шыныгъэхэм язэфэхьысыжъхэр АР-м иминистрэхэм я Кабинет изэхэснэ щашыгъэх. Йоффхабзэм тхамэтагъор шызэрихъагъ Адыгэ Республиком и Лышихъэу Кумыл Мурат.

Блэкыгъэ ильэснэ мыш фэдэ нуухтэе егъепшагъэмэ, псөольшынным епхыгъэ йоффшэнным изыпланэ къыщыкагъ.

Зеклонным епхыгъэ йоффшэнныр 2020-рэ ильэснэ иапэрэ мэзиш нынээп загъэцэлгээ. Аш къыхыкыкээ 2019-рэ ильэснэ елтыгъэмэ зеклохэм япчагъэ фэдэ 2,4-кэ къыщыкагъ ыкIи нэбгырэ мин 58-рэ хувьгээ.

Мы ильэснэ тельтигагъэу инвестициехэмкээ йоффшэнным мылькоу халхъащтым къыщыкээштэу ары пэшорыгъешуухэр зерегупшишэхэрээ. Аш ушхьагъу шьхьааэу фэхъуухэрээм ашыщ предприятихэм заушшомбгүйннымкээ ыкIи кэу ашынхэмкээ энергокуучэхэм зэрашыкIэхэрээр. Мы гумэкIыгъор дэгъэзэжыгъэнэм фэшлэхэд республикэм чанэу йоффшэн ашешээ Урсынээм энергетикэмкээ и Министерствэ, компаниехээ «Газпром», «Россети», «Кубаньэнерго» зыфилохэрээм. Гүшүйэн пае, Адьгэим гъэстнэгъэхээ шхуантээ къылэхъянам ыкIи ар зищыкагъэхэм яшэлэгъэнэм фытегээпсихъэгээ Программэ агъэнэфагъ, ар 2021 — 2025-рэ ильэхэм атэлтигагъэ. Республикомэр ПАО-у «Газпром» зыфилохэрээм ильэснэ тээвэрээ.

тым ичъэпьюгу мазэ мы зээзэгыныгъэм зэдькIэхэнхэу агаанафа.

— Пандемиет ильэхъан экономикэм икIи цыфхэм йоффхэм язэфэхьысыжъхэрээ къэралыгъом ишацхэм унашьоу ашыгъэхэм яшIогъэшихо къэкIуагъ. Ау лыэнэкъо зэфэшхъафхэмкээ йоффхэм язынет зынк идгээу-

цожын ыкIи къэгъэлъэгъон гъэнэфагъэхэм талтыIысын зэрэфаэр зыщыдгээгъупшиэ хуушилтэп. Къэралыгъо программахэм амалэу къатыхэрэр къызфагъэфедээ шьольтыр министерствэхэм икIи ведомствэхэм тиширэльхэр зэшиуахынхэ фae, — къуагъ республикэм ишац.

ШэпхъэшIухэм адиштэу афагъэцкIэнхэ фae

АР-м иминистрэхэм я Кабинет изэхэснэ ѹофигъо шьхьааэу къыщаэтыгъэхэм ашыщ псачуныгъэр къэухуумэгъэнэмыкээ льэпкэ проектхэм къадыхэлтигээ йоффхабзэхэм ягъэцкIэн.

Мынгээш ѹофигъо къэухуумэгъэнэмыкээ иминистрэу Мэрэтыкъо Рустем. Аш къызэриуагъэмкээ, 2020-рэ ильэснэ мы проектын игъэцэкIэн сомэ миллион 829,5-рэ шьольтырим шыпэуагъэхвашт. Джырэ уахтэм фельдшер-мамыку Иэзэпэ

23-рэ ашы. Аш нэмийкIу Адьгэ Республике клиническэ ыкIи Мыекъопэ къэлэ клиническэ сымэджэхэм медицинэ оборудование 97-рэ къафащэфигъ.

Инсульт, инфаркт зиагъэхэм яшыкIэгъээ лээзэгэ уцхэр алекIэгъэхъэгъэнхэм анаэ тет. Мы лъэнэкъом пэуагъэхвашт. Фельдшер-мамыку Иэзэпэ

деральнэ гупчэм сомэ миллион 49-рэ къафитупшыгъ.

Шьольтыр проектэу «Развитие детского здравоохранения» зыфиором къадыхэлтигагъэу республикэм имедининэ учрежденихэм оборудование 32-рэ атэрагощагъ.

Лъэнкэ проектэу «Демографи

ицкIи» къадыхэлтигээ йоффхабзэхэм ягъэцкIэн шьольтырим щыпылых, анахэу анаэ зытырагъэхваштэрэр нахыжхэм яшIогъэту афэхъуагъэнэры ары.

Аш даклоу коронавирусым ыкIи къыкыкээ медицинэм ыльэнүүкъокэ йоффшэнным зэхъохынгъэхэр зэрэфхэхъуагъэхэр, фэло-фашэхэм ашыщхэм ягъэцкIэн къызэтигагъэуцон фaeу зэрэхуугъэр министрэхэм къуагъ.

Кумыл Мурат псачуныгъэр къэухуумэгъэнэмыкээ пшьэрэльшьхьааэхэр къыгъэнэфагъэх, ашкээ шьольтырим къэгъэлъэгъон гъэнэфагъэхэм акIэхан зэрэфаэр хигъяунэфыкыгъ.

— Пандемиет къызжъагъэм ыууж охьтэ кIэхэлм госпиталищ дгээпсигъэх, ахэм ящи-клагъэр зэкIэ аIэхэдгээхъагъ. Джы плановэ режимиим тиитетэу шэпхъэшIухэм адиштэу медицинэ фэIо-фашихэр тицIыфхэм ядгээгъотынм ткIуагъ-цэхтэхээлэн фae, — къуагъ АР-м и Лышихъэ.

Пшьэрэльхэр къыгъэнэфагъэх

Республикэм ит коммунальнэ псэуальхэр гъэрбэгъу уахтэм зэрэфхэзайрхэм ѹофигъуи зэхэснэйхом къыщаэтыгъ.

— Жын хууээ оборудование ирэхэжээжыгъэх, энергии кIэззүүгээрэ амалхэр гъэрбэгъэнхэм анахэу тиаа тедгээтин фae. Ац ишиуагъэкIэ ахъщэр къызэрэзтедгээн-щтым даклоу, цыфхэм афагъэцкIэрэ комму-

нальнэ фэIо-фашихэр нахышиуагъицт, — къуагъ Адьгэим и Лышихъэ.

2020-рэ ильэснэ зянэ-зята зимишэхъэм ыкIи ахэр зышхъашигытхэм фэтэр 92-рэ къафащэфигъицт агъенафа. Аш сомэ миллион 114,9-рэ пэуагъэхъяа. Сомэ миллион 100-рэ республикэм, адэр къанэрэр федералнэ бюджетын къатупшыгъэх. Аш нэмийкIу мы ильэснэ Ионыгъо сомэ миллион 43,3-рэ хуурэ ахъщэ тедээ республикэм къылэхъяа, аш ишиуагъэкIэ мы купым къыхиу-бытэрэ нэбгырэ 36-мэ псэүлэхэр арагъэгъотыцт.

АР-м и Лышихъэ ипресс-къулыкъуу

Адьгэ Республиком культурэмкээ и Министерствэ льэшэу гүхээ щыхъуу РСФСР-м изаслуженэ артисткэу, Адьгэ Республикэм инароднэ артисткэу Айтэчыкъо (Жэнэ) Нэфсэт Хумэр ыпхьум идунаи зэрихъохыгъэр ыкIи щымышэжым иунахьорэ илахьылхэмэ афэтхъаусыхэх, къинир адааты.

Урсынэ Федерацием изаслуженэ артисткэу, Адьгэ Республикэм инароднэ артисткэу, медалэу «Адьгэим и Щытхуузехэр» зыфагъэшьохьгъэр Жэнэ Нэфсэт идунаи зэрихъохыгъэр «Адьгэ мацэм» иофишишэхэм гүхэкышишко ашыхъуагъ. Щымышэжым илахьылхэм, игупсэхэм афэтхъаусыхэх, къинир адааты.

Республикэ общественнэ движениеу «Адьгэ Хасэм» и Хэсашхъэ хэтхэм льэшэу агу къеугъэр Урсынэ изаслуженэ артисткэу, Адьгэим инароднэ артисткэу Жэнэ Нэфсэт зэрэшмышэжым иунахьорэ фэлъаох.

Тызэгъусэу уzym тыпэшIуекIон фae

Зэпахырэ узэу «Коронавирус COVID-19» зыфиорэм икъэбар зэрэдунаеу щызэлъашлагь, а гумэкыгъом зэльиубытыгъэх. Ар зыльмыиэсыгъэ къэралыгъо щылэп сюми сыхэукъонэп кысшошы.

ШуIэхэр нахыбэрэ шъутхъакIых!

Кызэузырэ цыфхэм япчагъэ мафэ къэс зэхъокыныгъэ гъэнэфагъэхэр фэхъух: зэм — хэхъо, зэм — хэкы, нэбгырабэхэми ядунай ахъожы. Зэхъокыныгъэхэр къэбар жуугъэм иамалхэм зэпымьюу кярэхъэ.

Ильесныкъом къехъугь аш зебеныхэрэ ыкчи экспертихэм кымафэм кызэралоштыгъэмкэ, фабэр кызысыкъэ коронавирусыр къодыжынэу арыгъэ. Ау ыльэ нахь пытэу ар темыуцаагъэмэ, кыкIичигь пфэлоштэп. Адыгейим коронавирусым изышушомбъун ижъотыпэ дэд. Чэц-зымафэм коронавирусыр нэгьгээ 20-м ехъум къязы. Арышь, **псауныгъэр къэхъумэгъэнимкэ Дунзэ организацием цыфхэм зафегъазз профилактиком епхыгъэ юфтхъабзэхэр шлоки имызу агъэцкэнхэу**. Джа зыр ары пандемиер кызэтезгъэуцон зыльэкыщтыр.

Анахь шхъаIэу жуугъэцкIэштыр

ШуIэхэмкэ шъунэгу шуукIэмийэбэж! Шэнэгъэлэжхэм кызэралытагъэмкэ, непэ зы сыхъатым кыкIоцI гурытымкэ гъогогу 25-рэ цыфыр ынэгу ёнэсы. Аш даклоу, а Iэхэмкэ вирусыр зытельын ыльэкIыщт пкыгъо зэфэшхъафхэм атэлабэ.

Бэрэ шуIэхэр шъутхъакIых. COVID-19-р профилактике шыгъэнимкэ джа амалыр ары непэкIе анахьэу шуагъэ къэзытиэр. НэгъэупIэпIэгу 40—60-м кыкIоцI сабынкэ Iэр птхакын фае. Общественнэ чыпIэм шыIе краныр кыIушуухыгъэмэ, зэгъэфедэгъу тхылтыпIэкэ ар ежъугъэтэжь. Сабын пытэр шуумыгъэфедэм нахь тэрэз, аш организмэ цыкIухэр кытэнэнхэ ельэкы.

Антисептикхэр жуугъэфедэх. Ахэр къэшущэфхэм зыхъукIэ язэхэльхкэ шунааэ тешүудз. Этанолыр — процент 80-м, глицеринир — процент 1,45-м ыкчи «перекись водорода» зыфиорэр процент 0,125-м фэдизэу хэлтынхэ фае.

ШуукIэпсы ыкчи шуупскэ зыхъукIэ пэр ыкчи жэр тхылтыпIэ IэпIэкIыкIэ шууубытынхэ фае, ар щымыэмэ Iэнтэгъу къэуфапIэр жуугъэфедэ. IэпIэкIыжьеу жуугъэфедэгъахэр зэу хэкидзыпIэм ишьудзэжь. Къэпсыхэ зыхъукIэ нэбгырабэхэм алэту агъэфедэу тэлэгъу, ар санитарнэ шапхъэхэм адиштэрэп. Сыда пломэ IэгушъокIэ пкыгъохэм тателабэшь, вирусыр къатедгъэнэн ыльэкIыщт.

Маскэхэр жуугъэфедэх! Сымаджэм ыкчи аш кыгекIокIырэм маскэр агуулынэу щыт. Ар пытэу нэгум кIэллын ыкчи сыхъати 2—3-м кыкIоцI зэблэхъузэ пшыщт. Благъэу цыфхэм шууакIэрымыхь. IаплI яшьумыщкэ, сэлам IэкIэ зэшьумыхь. Амал илэмэ, унэм уисымэ нахь тэрэз.

Жы къабзэм мэхъанэ ил. Унэ клоцIхэм бэрэ жыкIе арьгбэхъаныр дэгъу. Аш вирусыр нахь мацIе ешы.

Зыныбжь хэкIотагъэхэм атай

Коронавирусыр кызэузынным ишынагьо анахьэу зышхъарытхэр зыныбжь ильэс 60—65-м къехъугъэхэу уз гъэтIылтыгъэхэр зиIэхэр ары.

Ахэр унэм къимыкIыху исхэмэ, цыфхэм апчыжэу адэгүштэхэмэ, общественнэ транспортны зыщадзыиэ нахь дэгъу. Ахэм яшкIэгъэ гъомылапхъэхэр, Iэзэгъу уцхэр алэкIэзгъахъэхэрэм маскэ агуулынэу щыт.

Зыныбжь хэкIотагъэхэмрэ ныбжыкIэхэмрэ зэдихэмэ, шхъадж унэ шхъаф ибгэтийсхъэмэ нахьшту. А унэм бэрэ жыкIе къабзэ ибгэхъащт, дезинфекции пшыщт.

Гъомылапхъэхэм щынэгъончъэ шапхъэхэр адызехъэгъэнхэр

Шхыфыр (вирус) охътабэрэ пкыгъо зэфэшхъафхэм кызэратенэрэм фэдэу, гъомылапхъэхэм ар анэсы.

Арышь, пандемиер окюфэ щынэгъончъэ шапхъэхэр гъомылапхъэхэм алъэныкъокI къидыхэлъйтэгъэнэр медикхэм къало.

Ахэр: псы фабэкIе гъомылапхъэхэр шуутхъакIых; лыр е пцэжьыр шууупклатэ зыхъукIэ нахьбэрэ шууIэхэр шуутхъакIых; ахэр зэрэжкугъэхъазырхэрэ шэжкьыр ыкчи доскэр зэблэшьуххуух.

Псауныгъэм шуузэрешIушIэштыр

Мыш фэдэ уахтэм шхыныгъоу цыфым зэрихылIэхэрэм мэхъанэшхоя. ГъомылэгъэткIу гъэпсыкIэм иофшакIэ зыпкь итынам ыкчи иммунитетыр гъэптигъэним афэшI витамин ыкчи минералхэр бэу зыхэль хэтрэрикIхэр шуушхынхэ фае.

Ахэр цынхэмий ыкчи гъэжкуагъэхэм хууштых. Клетчаткэ грамм 20 (джэнч, горохыр, чечевицэр) непэ пкынэ-лынэм хэхъанэу щыт.

Мэхъанэшхо зиIэхэм ашыц псы бэу уешъоныр. Мафэм литрэ 1,5-м нахь мымакIеу. Шай уцышьор, къэкIырэ уцхэм ахгээжкыгъэ псыхэри (шоуущыгъ ахэмийлэу) мыш къыхеубытэх. Кофе, щэр, хантхуупсыр халтытэхэрэп. Сыхъати 6 нахь мымакIеу цыфыр чэц-зымафэм чыненэу щыт.

Щэм хэшьыкIыгъэ гъомылапхъэхэр игъо шынкьэх. Анахьэу щхыу, кефир, айран зыфэпоштхэм яшуагъэ къэкIо. Жы къабзэм ухэтын фае.

Вирусыр пэшүекIохэу алозэ шьон пытэ ешьохэрэх хэукох. Специалистхэм ашыцхэм кызэрало-рэмкэ, пэтхуу-лутхур шьон пытэм ыгъэхъужырэп, нахь иягъэ къэкIо.

ІЭШЬЫНЭ Сусан.

МЭКҮҮМЭШ ХЪЫЗМЭТЫР

ГҮЭТХАСЭХЭР ІУАХЫЖЫХ

Адыгейм ичыгулэжхэм гүэтхэсэ гектар 102657-рэ мыгъэ апхыыгъагь. Аш инахыыбэр, 55069-р, тыгъэгъазэм рагъебуытыгь, чылапхъэ ашыщт натрыфэу гектар 24352-рэ, былымлус ашынэу 1388-рэ халхыагь, соер гектар 7081-рэ, пынджыр гектар 9624-рэ мэхъух.

Мы мафэхэм ахэм ашыщхэр Іуахыжых. АР-м мэкүү-мэшымкэ и Министерствэ Іоныгъом и 9-м тызэрэщи-гъэгъозагъэмкэ, тыгъэгъазэр, былымлус ашыщт натрыфыр, соер ары алохыхээр. Тыгъэгъазэм гектар 23825-рэ хагъэкыгь. Гуртымкэ льытагъэу, зым центнер 21,3-рэ кырахыжы. Ашкэ пэрытнгъэр зыыгъхэр Кошхэблэ (центнер 22-рэ), Шэуджэн (центнер 22-рэ) ыкы Мыеекъопэ (центнер 21,8-рэ) районхэм ячыгулэжхэр ары. Мэкэ дэдэу ахэм ауж къенэ Джэджэ районыр. Аш центнер 21,5-рэ кыышырахы.

Былымлус ашынэу натрыф зыышхальхъэгъягъэр Кошхэблэ, Красногвардейскэ, Джэджэ, Мыеекъопэ ыкы Теуцожь районхэр ары. Зэкэми ар ашыуахыжы, нахь маклэу зыпхыгъягъэхэм аухыгь.

Соем иложыни Джэджэ, Кошхэблэ, Мыеекъопэ ыкы Теуцожь районхэм ячыгулэжхэм рагъэжьагь. Зы гектарым,

гуртымкэ льытагъэу, центнер 24-рэ кырахы, тонн 4628-рэ кыаугоижыгъах.

Джащ фэдэу хэтэрыкI гектар 218-рэ пстэумки мыгъэ Адыгейм щагъетысхъэгъагь. Ар, зэкI пломи хъунэу, Іуахыжыгь. Пстэумки тонн 1411-рэ кыаугоижыгь. Картошкэ гектар 64-м щыщэу 55,5-ри хахыжыгь, аш тонн 717-рэ кытыгьагь.

Нашэ, хырыбыдз ыкы къэбжье зыгъэтысхъэгъягъэр Джэджэ ыкы Шэуджэн районхэр ары. Пстэумки гектар 522-рэ хууштыгъэ, тонн 2250-рэ кыаугоижыгъах.

Чыигулэжхэм гүэтхасэхэм яуахыжын даклоу бжыхьасэхэм чыигухэр афагъэхъазырых. Муниципальнэ образовани-итумэ, Джэджэ ыкы Теуцожь районхэм кымафэр изыхыщт рапсам ипхын ашырагъэжьагь.

ХҮҮТ НЭФСЭТ.

ТХЫЛХЭМ ЯГЬЭПСЫИНКІЭ ІЭРЫФЭГЬУ

Технологиякіхэр тишиләнүгъэ пытэу кыхэуцуагъэх. Аш дақлоу щыләнүгъэми узэрэхэгъозэштыр нахь псынкэ хьюу фежъагь.

Ар дэгьюу кызыгурыоштыр цыифэу зэ нэмийэми къэралыгьо фэло-фашлэхэр — справкэхэм якыдэхын, пособиехэм ягъэпсын, нэмийхэри къылэкігъэхъянхэм фэшлэхээсээ, чэзыу инхэм уахэтэу ишкылэгъэ тхылхэр уутгыонхэш, фэло-фашлэхэр кынфагъяцэц-къялымкэ лъэлү тхыль тутынгъагь. Джы ар Адыгэ Республикаан щыгъэзяягъэ щылхуугь, къэралыгьо ыкы муниципаль-нэ фэло-фашлэхэр зэбгъэгъотынхэм пae порталаимкэ документхэр яптынхэ пльэ-кышт.

Ылпекіэ зэрэштыгъагьэр — юфшланлэм мафекіэ зябгъэтлупшын, хэбзэ орган зэфешхъафхэр къэпкүхъэхээ, чэзыу инхэм уахэтэу ишкылэгъэ тхылхэр уутгыонхэш, фэло-фашлэхэр кынфагъяцэц-къялымкэ лъэлү тхыль тутынгъагь. Джы ар Адыгэ Республикаан щыгъэзяягъэ щылхуугь, къэралыгьо ыкы муниципаль-нэ фэло-фашлэхэр зэбгъэгъотынхэм пae порталаимкэ документхэр яптынхэ пльэ-кышт.

Сыда къикырэр къэралыгьо фэло- фашлэхэм япортал?

Интернет сайтын цыифым зыщитхыншь, электроннэ шыкылэм тетэу ишкылэгъэ фэло-фашлэхэмкэ лъэлү тутын ылъэкышт. Ар федеральнэ портал зыкэу gosuslugi.ru зыфиорэр ары. Аш зэ закъо зыщетхыншь екъу.

Ылпекіэ аш зыхэпхэним юфыгъо кылыкыштыгь, хэушхъафыкыгьэ код къебгъэхынэу щытыгь. Джы лъэбэкүүщ нылэп пшыштыр. Апэрэр — пльэкъуац, пцэ, уятэ ыцлэ, умобильнэ телефон иномер (е электроннэ почтэр), къэуугупшысирэ паролыр еотхэх. Арэущтэу зыпшырэм унэе кабинет уилэ мэхъу. Ятлонэрэр — а унэе кабинетым уипаспорты ыкы СНИЛС-м яномерхэр еогъахыхэх. Етланэ а къэбархэр къэралыгьо органхэм ябазэхэмкэ аулъяклюх (такъин заулэ текуадэ). Хэукуонигъэ хэмийтэу иптхагъэхэ зыхьукэ, фэло-фэшлэ пстэоу агъецаклэрэм ыкы ахэр зэрэбгъэфедэштхэм якъэбар кыредээ. Ящэнэрэр — узышыцир къэбгъэшьыл-къэжынхэм фэшлэ паспортыр пыгъэу гупчэм окло. А гупчэхэр муниципальнэ образованиехэм, МФЦ-м ахэтых.

Сыда порталыр нахь зыкілэрыфэгъу?

Унэм уисыими, рэхъатэу, узышыфэе уахтэм ар пшын пльэкъыщт. Анкетэм иптхэхэ зыхьукэ фэло-фашлэхэр кынфагъяцэц-къялымкэ мэхъанэ зинэ документ кыхэунаштэп. Справкэ зэфешхъафыбэ къэуугъоиншь документыр игъусэу яптын ишкылэгъэшь, ахэр зэкіэ электроннэ

Госуслуги без очереди

Получайте госуслуги
без очередей
и сложностей
на gosuslugi.ru

госуслуги
Проще, чем кажется

шыкылэм тетэу хэбзэ юфышлэхэм зэлахыжых.

Къэбархэр порталым ибгъахъэхээ юфшланлэм горэ кылфыкылгыгъэми, ар зэфепшыжын ольэкы, аш пae иптхагъэхэр икодыкылхэрэп. Укызшыуцугъэм етланэ лыпыпюдзэжы.

Документхэр зэкіэ зебгъэхъяхкэ хэукуонигъэ хэтмэ аулъяклюх, SMS-кэ макъэ кыуагъэй. Нэүжым ари унэм уисэу ор-орэу огъэтэрэзыхы, пчагъэрэ гупчэм уклон ишкылэгъэп.

Тхъапхэр зэкіэ зыпхырыкыхкэ, уахтэр, мафэр, зыдэхын фэе тхыльхэр кынфагъянафхэш, гупчэм уеклю-

лэ. Чэзыум ухэтыхын ишкылэгъэп.

Къыхэгъэшыгъээн фае, едзигъоу «gosuslugi» зыфиорэм ишуагъэкэ мы уахтэмэл электроннэ шыкылэм тетэу фэло-фэшлэштээх эхъу Урысъем щагъэцаклэ. Аш хэхъэх: къэлэцыкүхэм къаратырэ пособиет ишкылэгъэ, Ыгынлэм къонымкэ сабыир чэзыум хэбгъэуционыр, шакло билетыр, псеольшыныр ебгъэжъэнимкэ фитынгъэ кыдэпхынхэр, нэмийхэри. Портал зыкылэм ишуагъэкэ тазырэу птэльхэр зэбгъэшшүүштых, уулахти уипсауныги кызэтебгъэнэштых.

ІШШЫИНЭ Сусан.

Бэджэнэ Мурат ыныбжь ильэс 90-рэ хъущтгэагьэ

ШЭЩАГЬ, ДИПЛОМАТЫГЬ, ШЭНЫГЬЭЛЭЖЬ ЧАНЫГЬ

Адыгейм икъэралыгъо, иобщественнэ Іофы-шэ цэрыгоу Бэджэнэ Мурат Бязрыкъо ыкъор Адыгэ автоном хэкумкэ Шэуджэн районым хэхьэрэ къуаджэу Пщыжъхъаблэ 1930-рэ ильэсым Іоныгъом и 10-м къышыхъугъ.

Икъоджэ гүпсэ щызэхэшгээр
колхозэй «Сменэм» 1943-рэ
ильэсэм игъэтхапэ лоf щишлэү
ыублагь.

1948-р эдэгээр ильясым Ионыгъо Адыгэ кэлээгъэджэ училищим ар чөхъэ. 1950-рэ ильясым ичъэлтийгүй дээм ашэ, Туркмен ССР-мкээ къалэу Мары дэтыгъэ Туркестанска дээ округым къулыкъур щехы. 1955-рэ ильясым ишьшыхъэу дээм къыхэкъыжы, кэлээгъэджэ училищим еджэнээр щыпэдээжы, 1957-рэ ильясым имээзэе ар къеухы. Клалэу зидеджэхэрэм ар анахыжыгъ, щынэгъяар дэгьюу ришыкыньяхэу щытагъ. Мурат къешъокло бэлахыгъ, адыгэ къашъомкэ ансамблэу училищим щызэхэшагъэм икъяшъокло пэртээу щытагъ. Еджэным ар егугъущыгъ, адыгабзэмрэ урысыбзэмрэкэ шиенгыгъ куухэр илааъх. Педучилищир къизеухым КПСС-м ихэку комитет иунашъокэ къералыгъо шъэфхэр печатым къышуухъумэгъэнхэмкэ цензорэу ар агъянафэ. Къэлэгъэн фае хэку ЛИТ-кэ заджэштыгъэхэр 1991-рэ ильясым нэс зэрэцшиагъяар. 1958-рэ ильясым ишэкогъу Бэджэнэ Мурат хэку гъэзетэу «Социалистическэ Адыгейим» Йохъэ, литературнэ Йофышыэ щэлажьэ. Зэхэшэн Йоххэмкни, журналистикэмкни амал дэгүхэр зериээр мыш къышылъэгъуагъ. Адыгейим икъуаджэу, иколхозэу, исовхозэу, ипромышленнэ предприятиеу, иеджаплэу, иклубэу ар зынэмсигыгъ щылэп сюмэ сыйхэмсүкъонэу къисщэхъу. Репортажхэу, лэжъаклохэм яхылгэгъя очеркхэу, статьяхэу Бэджэнэ Мурат а лъэхъаным ытхыгъяар бэ.

Пышкыжъяхъэблэ кылэр 1963-рэ ильясым илоныгьо Адыгэ хэку агентствэй «Союзпечатым» ипашэу альянафэ. Мыш Ѣылажьеэзэ, М. Бэджанэм Адыгэ къералыгьо кэлээгъэджэ институтын филологиемкэ и факультет иадыгэ отделение 1964-рэ ильясым къеухы. 1968-рэ ильясым илоныгьо КПСС-м и ЦК епхыгъэ Апшьэрэ партийнэ еджалыэм чэхъэ, КПСС-м и Адыгэ хэку комитет пропагандэмрэ агитациемрэкэ и отдел иинструкторэв юф ѿшэ.

инструкторуу төр ёшى.
1971-рэе ильясым ишэкігүй
Бәдҗәнә Мурат полиграфическэ
производственнэ объединениеу
«Адыгейим» игенеральна директо-
рэу агъенафа. Пәщэ чанэу зэрэ-
щытыр мыш кыышыльэгъуагь.

Пэцхэныгъэ зыдызэрхъэштыгъэ типографиер тіэкту-тіеклүэ Төмүр Кавказымр Урысъем и Кыблэр яполиграфическэ объединение инхэм ашыц хъугъагъэ. М. Б. Бэджанэр якэшаклоу Адыгеим иполиграфистхэм район, къэл гъэзетхэр, Краснодар краим къыпэблэгъэ районхэм ягъэзетхэр полиграфическэ производственне объединениеу «Адыгеим» щытырадзэхэу рагъэжъэгъагъ. Гущылэм пае, Төмүр Кавказым иавтономиехэм язаказкэ СССР-м щыпсэурэ лъэпкъхэм абзэ зэфэшьхъафхэм-кэ мин 50 — 100-м нэсэу тхыльхэр къыщыхаутыщтыгъэх. Аш нэмыкіеу гъомылэпхъэш предпринятихэм, рекламнэ агентствэхэм алае этикеткхэмрэ рекламэ продукциемрэ миллион пчъагъэ хьоу къыщыдаатъэкыщтыгъэх. М. Б. Бэджанэм пэцхэныгъэ зыщызэрхъэгъэ ильэсхэм предприятием фэди 10-кіе нахьыбэу продукциер къыдигъэк хъугъагъэ. Арырэ производственне объединениеу «Зэкъошныгъэмрэ» Адыгеим иэкономикэ изыкъегъэлэтийн ялахьышко хашыхъагъ.

Автономн хэхэр Адыгэ Республике зашыжыкэ М. Б. Бэджанэм Адыгэ Республике печатымкэ ыкын къэбар жыгуъэм иамалхэм-кэ и гъэйорышланы ишащэу Йофешэ. 1993-рэ ильэсэым илоныгъю Урысыем йеэкыб къэрал Йоффхэм-кэ и Министерствэ илЫклоу Мынекъуапэ щылэнэу ар агъэна-фэ, апэрэ класс зиэл упчлэжье-гъу мэхъу. Грузинхэмрэ ахъяз-хэмрэ, осетинхэмрэ ингушхэмрэ

Гыныгъэхэм ядэгъэзыжын фэгъэзэгъэ комиссиехэм ар ахэлжэй, лэкийб къэралыгьохэм ашыгсэурэ тильэпкъэгүхэм зэхэнгыгъэ пытэ адитиленымкэ бэ ешээ.

2001-рэ ильээсүм игъэтхапе къыщгэжэхъягъэу идуунай хөхжынфэ (2019-рэ ильээсүм ичээпүүгүй нэс) М. Б. Бэджанэр гуманитар уштэйнхэмкэ Адыгэ республике институтэу Т. М. Кіэрашэм үціл зыхырэм инаучнэ юфышы шъяхыајзу щытыгъ. Народнэ депутатхэм я Адыгэ хэку совет, я Мыекъопэ къэлэ совет ядепутатэу мызэу, мытлоу хадзыгъ. Апэрэ зэлгүйжээгэйумкэ Адыгэ Республикаем и Къэралы-тъо Совет — Хасэм идепутатыгъ.

Бэджэнэ Мурат тарих шэ-
ныгэхэмкэ кандидат диссера-
тиер Пшызэ къэралыгъо уни-
верситетым 1979-рэ ильэсүм,
доктор диссертациер 1992-рэ
ильэсүм щыпхыригъэкыгъэх.

Лъяпкъ зэфыщтыкIехэм афэ-
гъэхыгъэ монографие инхэр
М. Б. Бэджанэм ытхыгъэх. Ахэм
ащыщых «Развитие националь-
ных отношений на современном
этапе: опыт, уроки, проблемы»,
«Суверенитет демократические

ту өхүллэу экономикэ, политикэ кризисым СССР-р хэфэнры кызыыхэкыгъэр, Темир Кавказым ис льэпкъхэм язэфыщтыклагъэр, адыгэ льэпкъым зиужыжынымкэ амалэу Ѣылэхэр, адыгэхэмрэ Пшыза шъольыр ис къэзекъхэмрэ язэныбджэгъуныгъэ кызыщежьагъэр. Кызыщыхуугъэ куаджэу Пшыжъхаблэ фэгъэхыгъэу аш юфшлэгъэ заулэ ытхыгъ.

«Россия и Северный Кавказ: межнациональные отношения на пороге XXI века» зыфию монографиу М. Б. Бэджанэм ытхыгъэр 2002-рэ ильэсүм къыхаутыгъ. Темыр Кавказым ис лъэпкъхэм къарыкъуагъэм, лъэпкъ зэфыщтыкъэхэм ар афэгъэхыгъ, Урысъем инаучнэ юфышэхэм осэшко ашт къифашыгъ. Имонографиу «Северный Кавказ в мировой geopolитике» зыфию 2011-рэ ильэсүм къидэкъыгъэм пae наукэм ылъэнкъокъ Адыгэ Республикаэм и Къэралыгъо шүхъяфтын Бэджэнэм Мурат къифагъэшьшошагъ.

Пышвээ шьольтыр наукамкээ изаслуженэ юфыш», «Адыгэ бэспубликэм наукамкээ изаслуженэ юфышшху» зыфилохэрэр ынфагъашшошагъэх.

Адыгейимрэ Урысыемрэ япа-
риот шыпкыэу, интернациона-
листэу Бэджэнэ Мурат къытфы-
динэгъэ осьетхэм зэу ашыц
ыбжыкылэхэм патриотическэ
иуныгъэ тэрээ ягъэгъотыгъэ-
ымкээ къералыгъо политикик
иунышшыгъан зэрфаар

АЦУМЫЛЖЪ Казбек.
Тарихъ шіэнігъэхэмкіә
доктор.

Хэгъэгу зэошхом ТекІоныгъэр къызыщыдахыгъэр ильэс 75-рэ хъугъэ

Мамырныгъэр къаухъумагъ

Тихэгъэгушхоу СССР-штыгъэм пый мэхъаджэу нэмыц-фашистхэр кызытебанэхэм, тикъэралыгъошхо ис цыиф лъэпкъ постэухэр — урыси, адыги, осетини, чечэни, нэмыки зэблэжыгъэхэп, пытэу зэ-кьоуцуагъэх ыкли зэрэйгыгъэх. Зэо мэшюшхом ихъазаб мыуцужь ахэм апэклэкыигъ, ау, сид зэхъуи, Родинэм фэшыипкъагъэх, ахэм языклиныгъэ-зэкьюшныгъэклэ мамырныгъэр къаухъумагъ.

Адыгэ автоном хэкум икыгъэ дээклон! мин пчагъэ СССР-м зыкъышызы! Этыгъэ зэошхом ифронт зэфшыхаффхэм альтыгъэх, чыгум, лъэпкыым, Хэгъэгум апае зышхьасыжыгъэхэп.

**Хэти
ащыгъупшагъэп,
сыди
ащыгъупшагъэп**

Цыф гукіэгъум, цыф шу-
льэгъум нахъ клочіэшо ху-
жыэреп. Лажки-хъакъи зимыіэ
тихэгъэгу фашистхэр кызы-
клюхэм, «унэ къеэрэм, ыпсэ
уеэжыныр» игъо альэгъуль
советскэ дзэ пэцшахохэм,
офицерхэм, дзэколхэм, цыф
къызэрклохэм, аужыпкъэм,
Іэтахъохэм япложын имышы-
клагъеу, афэлъекырэмкэ къо-
гъанэ ялагъеп. Яхэгъэгу шу-
льэгъу ыІетыхэу, пионер-лы-
хъужъ цыккубэм зэо охътэ
зэжкум афэлъекырэр ашлагъ,
ахэм ялтыгъе тарихым хэхьагъ.

Адыгэгур
къитеофэ...

Адыгэ лъэпкъ ціэрбыу, та-
рихъ лъэпсэшхо зилем щы-
хъульфыгъэхэр, бзылъфыгъэ-
хэр, кіэлә ыкъи пшъэшъэ ныб-
жыкъіхэр заом иапэрэ мафэ-
хэм къацыкіедзагъяу, ар аухы-
фэ нэс, зэо машом хэтыгъэх,
«къеэштагъэх!» арагъэуагъэп,
Теклоныгъэшхор къыдахыгъ,
Хэгъэгум ынэ къагъэпльэжыгъ.

Зэгером лъяпкышоу посүүтгыгэе адыгэхэр, охтэе пътырыгъо къинхэм аужъгъеңгъэх, ратэкъуягъэх наах мышлэми, адыгэм илгыгъэ хабзэ къушхьетх анах лъагэм зэрэфэдэр Хэгъэгу зэошкоу блэкъигъэм къыщишшэтиг. Адыгэ хэкум икъуаджэхэм (ахэм ащыщхэр хычлэгъ хъульгъэх), станицэхэм, къутырхэм арыкыгъеҗхэм ялгыхъуягъынгъэ-псэемыблэжкыныгъэ хэгъэгу тарихым чынгашш щагъотиg. Лыгъэр, цыфыгъэр пщэнэуи пщэфынэуи щытхеп, ахэр нэбгыре пэпчъ льим хэ-

лъэу зэралыгъэ-зэрагъэсэгъэ шэнышүх.

Адыгэгур къытеофе, лъэпкъ шъхъэлъытэжъыныгъэр, лъэпкъ лыуэз-гуузыр, лыгъэр, къера-
рыр, хэгъэгу шулыэгъур зэрэ-
щыиэштхэр, блэкъыгъэ зэошхом
анахъэу къышаушыхъатыгъ.
«Утумэ уз, узымэ, ушымыэ
паль» — elo адигэ гущыиэ-
жъым. СССР-м цыф лъэпкъы-
бэу щызэдэпсэуущтыгъэм ар
зэфэдэу къагурызоз, языкы-
ныгъэ-зэкъошныгъэкъе мамыр-
ныгъэр тфаухъумагъ, Текноны-
гъэр къыдахи, щыиэкъе тынч
нэфыр тагъэгъотыжъыгъ.

Узээзынхонеу, уисабыйхэри, уинэжь-үжжхэри зэхишгүйтэнхэшь, узлэкильхан мурад зиэ бзаджэм шхъаси гуегъуи фэшшынэу зэрэшчмытыр тидзэхэм, дээ пащэхэм ыкли цыиф жыгульхэм къагурыуагъ, зэблэжжыгъэхэп, хэгъэгум Текноныгъэр къыфыдахыгъ, рэхъянатныгъэ-гупсэфнигъэр рагъэгъотыжыгъ.

Мамыш Нурбай

Адыгеймкэ Шэуджэн районным ит къуаджэу Хъакурынэхъаблэ щымыщыгъэми, ильэсыбэрэ иунаякокэ щыпсэуъ, нахьыбэм къызэршIэжъырэр, тарихъымкIэ кIэлэгъаджэу, завучэу ыкIы директорэу къоджэ еджапIэхэу Хъакурынэхъаблэрэ Мамхыгъэрэ адэтхэм Iоф зэрацишIагъэр ары. Лы Iушыгъ,

лъэпкъ гъэсэныгъе-пүуньгъем фэлтъэкырэр хилхъягъ. Ау непа анахъэу сэ кэзгъэтхъимэ сшо-игъор, Мамыш Нурыбый Хэгъэгу зэошхом зэрэхэлжъягъэр, пыим тихэгъэгу, тичыгу ымыу-льэгунымкэ фэлтъэкырэр ышшэу заразауягъар арны.

Мамыш Нурбый Джэф ыкъор гъэтхапэм и 23-м 1917-рэ ильэсүм къуджэу Хъаклэмзые къышыхъугъ. Къоджэ еджап!эм классиблыр къызыщеухым, 1932-рэ ильэсүм Краснодар педтехникумым щеджагъ, къызееухым, къэлэгъаджэу Хъакурынхъаблэ дэтыгъэ ублэп!эм еджап!эм, етланэ мыш ипащэу юф ышагъ.

Заом ылпекэ сэнхэбат шъхьа-
лэу щытыгъэр кіэлэе гъаджэр
ары, джарэу цыфхэм шъен-
гъэм зыфакъудынштыгъ. Ау,
еджаплэхэм кіэлэе гъаджэрэх
афикуштыгъэх. Мамыщым
егъеджэн ыофыр ыгу риҳын-
штыгъ, еджэкло цыкъухэри ик-
сагъэх, адрэхэм шъхъэклэфэ
къыфашынштыгъ. Ау 1940-рэ
ильэсүм дзэм къулыкъ щихын-
нэу ащаg, мэзэ заулэ хэты-
гъеу ащ къыхэкъыжыгъ. Ау
зэошхор къызежьэм, иклэрыкэу
джыри дзэм къеджэжыгъэх.
Сталинград дэт танковэ учили-
щым еджакло агъэклюгъ, ау ар-
къуухынэу игьо ифагъэп. Заор
къызэклаблэштыгъ, шышхъэум
и 23-м 1942-рэ ильэсүм къы-
щыублагъэу Мамыщир иныб-
джэгъу-курсантхэр игъусэхэу

нэмэц-фашист төхөклохэм апэшүе��уяагь. Лыгъэ хэлтээу мэзао, псыхю кыбым щигъохьорэ пийт ىашэхэм гупсэфыгъо кыыратырэп. Окопэу тидзэхэр зыдэльхэм пыищэхэр зэпымьюу курсантхэм ашъхъэмэ къаща-гъэшьуих.

пээшэ взводыр зээ плъырхэм етлупшыгъэу ахэлжээ, Украинаар, къалэхэу Житомир, Ровно, Луцк, Львов, Карпаты шхъафит ашыжыхыих. Нурбый ыгу нахъ къинэжкыгъэхэр зээ хыыльхээу 1944-рэ ильэсым игъэмафэ, Къохъеплэ Украинаар шхъафит

Мамыш Нурбый мы уахътэм бэ ыгу ихъыкыгъэр, пэкэкыгъэр. Ау а зэкэлээ Иакыбыгъ джы, Нурбый Сталинград щылагъ. Щеджэнэу, офицер хъуным кэхъопсэу къакыу, дээ училищым чиэхъягъ, ахэзээхъягъ, ныбджэгъухери илагъех, ау джы ахэр окопхэм адэсих. Нахь чыжкалоу ўшыл пынижъ жъалымыр. Фашистхэр Сталинград къецахъуллэх, унэхэр зэхекүтэх, цыифхэр гъеры ышыыхэмэ шлоигъу.

Кесвийн Украинаар шилжавши ашыжкызы эзыхэтэгъэх арых.

Джащыгъум старшэ лайтейнантэу Мамыш Нурбый итанкистхэм бэ авшээ ифагъэр. Къушхъээ чыпшальэр фэсакъхэу зэпачызэ, цыиф лъапэр зыннэмысыгъэ чыгухэмкээ пыимыкыыб къикыихи, нэмыххэм ящэйгыныгъэхэр къагъяуагъэх, ягъогухэр зэпабзыгъэх, ябазэхэр зэхагъэтэкъяуагъэх. Мы заохэм ащиц танк взводым икомандирэу Мамыш Нурбый

Курсантэй Мамыцымрэ иныб-дэгэльхэмрэ шинэль гуапчэхэр аацыгъэу джаацыгъум дэпкъэу пыим пэууцаагъэх. “Зы лъэбэкъу закъоки зэклакло тиэл!” Сынхат пчыагъэрэ зазаугъэх

Мамышыр Йошшаптэкэ Пензенскэ индустрияльнэ институтын идээ кафедрэ агъэктуагь, опытэу Iækэль хъугъэмкэ стүпентхэм алгагашантгь

Зэо ужым, Советскэ Дзэм къызыхэкъыжым, кэлээгъаджэу юф ышлаарь, Краснодар дэт кэлээгъаджэ институтыр

Ичалгаа борсийнхээ шамыцыр зэүүлэлтэй хувьжыгь, Воронежскэ фронтнын хэтэү 1942-рэ ильэсүм шэкүгъум кыышуяблагьэу щылэм и 1-м 1943-рэм нэс пүйм езэуагь. Щылэ мазэм 1943-м кыышгэжээхагьэу Мамыш Нурбый Джэф ыкъом танковэ училищым еджэнүр щыльгээхолтагь.

1944-рэй илтээсүм мэхүүгөүм младш лейтенантыц!эр илэү кынгухыг ыкли танк взводым икомандирэу фронтын тухьажын, алар Украйнскэ фронтын ия 68-рэ гвардейскэ танк полк хэтэу зэуагь. Мамышыр зиньгээ, цыфыгъэм ямэханэ кильгэхтхэу гэсэнгъэм щилэжагь, Хыакурынхъаблэ иунагьок! щыпсэугь, адьгэл шыпкьагь, кэлээгъеджэ ыкли пээнэ дэгүүгь.

Ныдэльфыбзэм идэхагъэрэ икуугъэрэ зэхэвшIэныр насыпыгъ

«Тхъэр етагъэба» алоштыгъэ адь-
гэхэм цыфыр үшэу, гупкэу, гульы-
тэшхо илэу, еджаплэм щигъотыгъэ шэ-
ныгъэм нэмыхъэу, щынэнгъэм илъе-
ныкъуабэмэ иакыыл анэсэ зыхъукэ.
Зы тхъылыми ифэнэп, къэптхын зыхъу-
кэ, Иуаныкъо Нурбый ныдэлтфыбзэм
ибаигъэрэ икуугъэрэ зэрээхийшигъэр.
Джащ фэдэ уасэ зэдьрагъаштэу фашы
Къэбертээ-Бэлькъар университетымкэ
Нурбый иофшэгъухэм. 1962 — 2017-рээ
ильэсхэм Нурбый мы авшъэрэ еджаплэм
шылжэжь.

Се Нурбый сыригъеджагъэп, Йоғи дэсшлэгъэп, ау, университетэм сывзы-щеджэгээ лъэхъаным бэрэ гүшүйлгэтуу тызэфхүчтүүгъэ. Еджаплэм сичэмынхы-зи зэхэсхүчтүүгъэ ар зэрцыф гъэшэ-гъонир, шлэнгъэшхо илэу, кілээгъеджэ-дэгъую ыкын шлэнгъэлэж үзэрийн зэрэцгүйн. Нурбый сыгукэ сифэшагъэу, сиғупшисэхэр дээгощымэ сшлонгъую еджаплэм сиклоштүүгъэ. Етгани, нахь-пүтэу тызээлихүчтүүгъэр түкъызыышы-хүүгээ чыгары

«Сикъоджэ гупсэү Къунчыкъохъабл», — ренэү ылоштыгэ Нурбый. «...Пыштээ сыхапльэмэ ипсычъэр къаргъо kуачлээ кысстэй, чыгыжьэу нэпкын тетхэм сателабэмэ, уахътэм зыдихыгээ хъугъэшлагьэу сичылэе итарихъ фэгъэхыгъэхэр нэгум къыкъэтаджэх». Етлани, Нурбый игуультэтшо нэрэлтэгүү къээшишытлыгъэр игүштийэ щерьюхэр ары: «узеплтыгъэр дэгъюу пълтэгъун фае, узэдэурэр зэхэпхынэу щыт, гуклэ зэхэмшигъэр шэньгэ хъуштэл».

Нурбый анах шлэнгэй шхъяаэү ылтыэрэр ныдэлтфыбзэр дэгьоу зэхшэлэмэ, тэлкүйн итарихын, ишчлаки, илсэүки зэргээшэн зэрэлтээкынтырыары. Еджаклохэм, ежь илофшигээхэвээн

бзэм е тарихъым дэлжажэхэрэм Иуаныкъом арилощтыгъэ: «Архивым е тхыльхэм къахэпхыре шэнэгъэр маклэхьущт лъэпкъым Къырыкулагъэр къэбгъэлъэгъонымкэ. Нарт эпосым, адыгэ Йорыуатэм ижанрэ зэфэшьхъафхэм ахэт гүшүйэхэм ямэхъанэ зэхэммыфэу ныдэльфыбзэм ибаигъэ, зэхъокыныгъеу фэгүгъэхэм алъапсэ къыбгурьоштэп». Аш фэдэ еплъыкіе къылекхъаным пae Нурубий адыгабзэм идиалектхэр, лъэпкъым итарихъ, Йорыуатэр дэгъоу зэригъэшшагъэх.

Бзэшэнгыэм щымыгүазэм кыгурьштэг гүшүүэхэм язэхэтыхгээ зэхэгфынны мэхъанэу илэр. Пхъаш!эмрэг түүк!эмрэ ялешшагъэхэм яфедэ дэгъоутшш. Хьисапын хэт уравнениехэрии ўышагъэфедэхэрээр тинэрыльтэгь.

сыдаа веффеджхорр тапчылышу.
Иуаныкъо Нурабый насыпышу зе-
льтьякъы, сыда піомә ильәс tlokiиш
фәдиз хъугъэ ыгурә ыпсәрә хәлъеү
адыгабзәм зыдәлажъәрәр. Ильәпкъ
зэрәфәлажъәрәм гухахъо хегъуатә. Ioф-
шагъеү иләхәм адыгәхәм якультури,
ягушхъябаниыгъи зыфәдәр дәтгью
къаяльягъо.

Ильэс пчыагъэрэ адыгабзэм зыдэлжьэм Нурбый дэгүү дэдэү ыгъеунэфыгъэр зы: гущынэм изэхэфын (этимология зыфалорэр) охтэ маклэп ищыклагъэр. Бзэшлэнгъэм нэмькіэу этнографиери, археологиери, тарихыри бзэлфедэхээз гущынэ пэпчь имэхъянэ зэхъокыныгъеу фэхъутгъэр ыкчи ашьлапсэу илэр зэхэфын фае. Мыш фэдээeklonlaklэм нэрылтэгъу къытфешы лъяпкыым идуунееплтыкчи, шэн-хабзэхэми зэхъокыныгъеу афэхъутгъэхэр, нэмькі лъяпкымэ къахэкчи адыгабзэм гущынэ из-хаххаг-хэр.

Ежь Иуаныкъо Нурубый бзэшлэнэгъэм-

A black and white head-and-shoulders portrait of James J. Buckley. He is a middle-aged man with dark hair, wearing a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. The background is a plain, light-colored wall.

Кэ сэнхъяат шъхьаэу илэр фразеологиэмрэ синтаксисынмрэ ары. Ау, алар ильэсчэм къацгэжэйжьаэу ишэнэгээригээхъүээ, адигабзэм хэт макъэхэр ыкын гүщүэхэм язэхьокыкэ амалхэр куоу зэргийшэлгээх. Аш нэмэйкэу ыпэкэ къызэрэслуагьэу, Нурбый адигэ шэн-хабзэхэр, Йорыуатэхэр, лъэпкэ музыкальнэ күлтурээр дэгъюу ешлэх. Я 70-рэ ильэсчэм гуманитар ушэтынхэмэ кэ Къэбэртээ-Бэлкъяар республиктэ институтыр томилл хурэ тхыльзэу «Народные песни и инструментальные наигрыши адыгов» зыфиорэм изэхгээзуу цон зыфежьэм, адигабзэм идиалектхэр дэгъюу зэришлэрэм къыхэкэу Нурбый мыш къыхагьэлжэйгэйж. А лъэхъаным лъэпкэ ордэдьжхэр шэнгийгэлжжэхэм магнитнэ лентэм тыратхээтигэйж. Нурбый ишшээрлыгээр тхыльзим дэхьэйз бжъэдигьуу, шапсыгъэ, къэмгүе ыкын абдзэхэ текстхэр урысызбээкэ зэридзээ къынхэу ары. Аш нэмэйкэу, зэдээжкыным иметодология гъэспыкэхэм язэхэгээ

үцонкә Нурбай ишігөшшө къекуагъ. Шығындың гъоғы инеү къыкүтгәм ильесиц къылхәфагъ Хәгъәгу зәошхом имәшто гъогухәр зәпичынхәу. Ильес пышыклюх нахъ ымыныбжъәу һашэр ыштагъ ыккі 1943 — 1945-ре ильесхем заом икъиниытъохәр лығызъэрә щәләгъэрә хәльәу үшшетыгъәх. Дзэкіләт ныбжыкіләм ихәгъәгу пәсәемыбләжъәу къыззәрихъумагъәр дәгъоу къаушыхъаты ордененү ыккі медаләу къылхәфагъешшөштәгъәхәм.

Нурбый зэо ильэсхэм яхыллагчай удэгүүшүүлэх зыхыкээ, ежь зэрэхэлэжьагээм игуугы кышылырэп, ау ренеу кынхэгээшчих лъэпкыр зэргүүшхорэ цыфцэрылоу зэуаплам լутыгчэхэр. «Ахэр сид фэдэ кіэлагчэх, լушыхэу, еджагчэхэу, зэкчери хэшчилгэхэй фэдагчэх, — ыгу къэкчыжы Нурбый. — Нахьыбэмэ къагчээжчыгч...».

Сээ зээ лъэхъяланы сыпэчыжь нахьмышлэми, бэрэ сигүгүшисэмэ къахэфэ чэнэгтэшхоу тильэпкъы ышыгыгээр. Лъэпкъ научнэ институтхэм, апшээрэ еджаплэхэм ягъэлсын лъапсэ фээзышыгъэхэр зэошхом къыхэкылжыхи, адыгэ шэныгыэм ящылэнгыгэ рапхыжыгэ. Ахэм ясатыр пытэу хеуцааг Иуаныкъо Нурбый.

Том пчагъяэмэ анах «онтэгъо» альтын 2015-рэ ильясым Нурбый кындигъэкыгъе тхылтыр. Адыгэ бзэшлэнэгъэм фэгъехыгъе Иуаныкъом иуштынхэр аш дэхьагъэх. Шэнгыгъэлэжь цэргиохэу тхылтым уасэ фэзышыгъэхэм яшюшыкэ, «нэмүкі бзэмэ къахэкъигъэх» зыфалоцтыгъе гүшүйэхэм адыгэ льапсэ зэрялэр Нурбый дэгъо къегъэльягьо. Етгани, чыптацэхэм ямэхъянэ Иуаныкъом зэхибы зыхъукэ, нэрыльгээж кытфешы льепкыр чыптау зыщыгэсэущтыгъэр, пчагъяеу зэрэхъущтыгъэр ыкни тывзэ зыфедаагъэр.

ПЭНЭШЬУ Аскэр.
Гуманитар уштэйнхэмкіс Адыгэ
республика институтын ылофыш!

«ЭкоЦентрэм» къеты

Шыыхъафым ыуж

Псыхъоу Пшызэ инэпкъэу Красногвардейскэ районымкэ щылехэр гъэкъэбзэгъэнхэм пае шыхъаф зэхащэгъагь.

Кубанскэ бассейнэ псы Гъэйорыша-
плэмрэ Хъатикъое псэупэ кой администрации
страгиемрэ ялофышэхэм километртly
фэдизмэ хækыр къащаугъоигъ. Ар пы-
дзэфэ пытэхэм ядэшын фэгээзэгъэ
региональнэ операторэу ООО-у «Эко-
Центрэм» йушижыгыгъ.

Пцэжые ущешэнми, зыщыгбэлжийн
ми атэгьэпсихээгээ гээпсэфынгээ
плэхэр Краснодар краимэ Адыгейимэрэ
ащыпсэухэрэм лъешу агу реыхых, ау
гухэклими, къэбзэнгэем ыгъэгумэкэу
хэклыр зыдышуихыжьеу къахэклырээр
маклэ. Тлэкly-тлэкlyзэ нэпкыр лъешу
ушлонгъэ мэхъу. Шыхъафым хэлэжьа
гэхэм пластмассэм, апчым ахшшыкын
гээ бэшэрбэу, пакетэу, нэмьык хэклэу
дээзю 30 фэдиз къаугъоигь. Ахэр реги
ональнэ операторым полигоным ыща
Сэх

— Хэгээр игъом зэрэлтийрэм имызакьоу, зыщамыгъэнэфэгээ чынгээ утэхуулэш ашигъяаэри тэгъекъэбээжжыхъ, — кы-
иагъ ООО-у «ЭкоЦентр» зы-
фиорэм и Адыгэ шъольтыр къу-

тамэ ипащэу Алыбэрд Налбай.
— *Шынхаафхэми, экологием
ылъэнныкъок! Э Йофхъабзэу зэ-
хащэхэрэми тахэлажьэ.*
*А зэпстэумэ яш! Уагъэк! Э
тиレスпублика нахь къабзэ мэ-
хьу.*

*ООО-у «ЭкоЦентр» зыфиорэм
и Адыгэ шъолъыр къутамэ
ипресс-къулъыкъу*

Спортым щыцІэрылохэр

Миранчук зэшхэр тичІыпІэгъух

Миранчук зэшхэр Алексейрэ Антонрэ футбо-
лым щыцІэрылох. Спортыр зышіогъешІэгъонхэм
яльэуухэр кыдэтлъитэхэзэ, зэфэхысыжхэр
тшыгъех.

Гүшүэгту тзыифхъугъэхэм янахыбэхэм Миранчук зэшхэр Москва кыщыхъугъэхэм альти. Иорыотэ къэбархэм ахэр яеду-
хэзэ, шыпкъэм пэчижье хульэ. Гүнэгту Краснодар краим зэш-
хэр зэршапхъегъэхэр кыдэт-
лъитэхи, ящылакІэ тыкъите-
гынену итхуухьаг.

Славянск- на-Кубани щыщых

Зэшхэр 1995-рэ ильэсүм чьэ-
пьюгум и 17-м Краснодар кра-
им икъалэу Славянск-на-Куба-
ни кыщыхъугъэх. ЯкІэлэцыкыу-
гъом кыщыублагъэу футбол
клубэу «Олимпий» зыщагасэ-
зэ, ялэпэсэнгъэ хагъахъо-
щыгъ. Тренерэу Александр Воронковир ялашэу зэнэкъокхэм
ахэлажкъэштыгъэх.

Агу етыгъэу футбол ешлэхэрэ
зэшхэр команда цэрилохэм янэ-
пэлэгту итгъэх.

«Спартак» Москва аштагъэхэп

«Спартак» итренерхэу Борис Стрельцовыимрэ Алексей Леоновыимрэ сэнаущыгъэ зыхэлхэу къэлэцыкыу-
нхыбжкыкэ команда-
хэм ашшэхэрэм альтиштэгъэх.
Нэбгыри 5 кызыахам, Миран-
чук зэшхэр купым хэфагъэх.

Клалэхэр «Спартак» иакадемие

аштагъэх. «Спартак» ишьуаш
ащыгъэу хэгъэгү ыкы дунэе зэ-
лукъэгъухэм Миранчукхэр ахэла-
жкъэштигъэх, ау команда цэри-
лом аштагъэхэп.

Тренерхэм зэральтигъэмкэ, Миранчукхэм яфизическе ухва-
зыныгъэ ыгъэрэзагъэхэп.

Москва хэку къэральтигъо уни-
верситетим физкультурэмкэ ифакультет 2019-рэ ильэсүм зэшхэм къауухыг. «Локомотив»
Москва аштагъэх, тренерэу Сер-
гей Полстоновир ныбжкыкэх
хэм япэшагь.

2013-рэ ильэсүм мэлыльф-
гум и 20-м Алексей Миранчук хэгъэгү изэнэкъокуо ашшэ-
ре купым Ѣыкъорэм ашэрэу Ѣе-
шлагь. «Локомотив» «Кубань»
Краснодар дешлагь. «Амкар» ыкы
«Локомотив» жъоныгъуакэм и
5-м зызэокиэхэм, Алексей Ми-
ранчук къэлапчъэм іэгаор аш-
реу дидзагь.

Гъэхъагъэхэр

«Локомотив» хэтэу А. Миран-
чук 2017-рэ ильэсүм Урысы-
ем ашэрэу чыпілэр кыщыдихыг. Урысыем и Кубок гъогогуу З
«Локомотив» кыыхыг. Хэгъэ-
гү изэнэкъокуу тыжыныр ыкы
джэрзир кыщыфагъэшьоша-
гъэх.

2015-рэ ильэсүм Урысыем
иньбжкыкэхэмкэ ешлэкло анах
дэйюу кыыхыг.

Алексей Миранчук Урысыем
футболымкэ ихэшипыкыгъэ
командэ хэт. Дунаим изэнэ-
къокуо 2018-рэ ильэсүм тихэ-
гъэгү Ѣыкъуагъэм хэлэжьагь.

«Аталантэ» рагъэблэгъагь

Италием икомандэ «Аталантэ» Алексей Миранчук 2020-рэ
ильэсүм шышхъэум и 30-м
аштагь. Евро миллион 14,5-кэ
льэнэкъохэр зээгъэгъэх.

Алексей Миранчук Италием
къоным ыпэкэ зэхахъэм кыщи-
луагь «Локомотив» ишшэхэм,
ешлакхэм, футболир зышогъэ-
шэгъонхэм зэрафэрэзэр.

Миранчук зэшхэм лъашэу агъэ-
лъаплэ тренер цэрилоу Юрий

Семинир. Аш юф дашээз, яэ-
пэлэсэнгъэ хагъэхуагь.

Юрий Семинир Москва
икомандэхэм ямызакуо, «Кубань»
Краснодар Ѣшлагь. Александр Плошник игүусэу къэлап-
чъэм іэгаор дадзэнимкэ шы-
клиу къагъотыщигъэхэр футбо-
лым бэшлагъэу пыльхэм ашы-
гыппшэрэп.

Европэм ифутбол Алексей
Миранчук Ѣшлэ шлоигьу. Сла-
вянск-на-Кубани шүклэ ыгу къе-
гъэкъыжы.

Антон Миранчук «Локомотив»,
Урысыем ихэшипыкыгъэ коман-
дэ ашшэх. Аши Европэм ифут-
бол ыцэ шыраоштэу тэгүгъэ.

Миранчук зэшхэр спорты-
шхом ильэгаплэхэм алъыэснин-
хэу, ягхэлтышухэр къадэхун-
хэу афэтэло.

Кушъхъэфэчъэ спортыр

Джэрзыр къидихыгъ

Москва ишхъафтын шхъаэу Гран-прир кыдэхыгъэним
фэгъэхыгъэ зэукиэгъухэр кушъхъэфэчъэ спортымкэ зэх-
щагъэх.

Адыгэ Республикаем
испорт еджаплэ зыщызы-
гъэсэрэ Анастасия Моги-
левскаяя трекым Ѣыкъогъэ
дунэе зэукиэгъухэм ахэ-
лэжьагь, джэрзир къиди-
хыгъ.

Тренер-къэлэгъаджэу
Анатолий Федотовир
А. Могилевскаяя ишшэх.
Спортсменка ныбжкыкэ
хэгъэгү изэнэкъохэм
ахэлэжьэнэу зэгъэхъазыры.

Тыркуем ѢекІо

Дунэе зэукиэгъухэр
кушъхъэфэчъэ спортым-
кэ Тыркуем Ѣыкъохэрэм
Адыгэ Республикаем ихэ-
шипыкыгъэ команда хэт

хэм ялэпэсэнгъэ къа-
щагъэльягь.

— Тиспортсменхэр ме-
дальхэм афбэнэштих, —
кытиуагь Адыгэ Республика
кушъхъэфэчъэ спор-
тымкэ и Федерации иш-
шэхэй Анатолий Лелюк.

— Олимпиадэ джэгүнхэм
ахэлэжьэнэу зызигъэхъа-
зырырэ Елизавета Ошур-
ковар, Урысыем ихэши-
пыкыгъэ команда хэтэу,
спортымкэ дунэе класс
зиэ мастерэу Стлашыу Ма-
мым нахь ныбжкыкэхэм
шысэшү афхъух.

Ольга Дейко, Елизаве-

та Арчибасовар, Алена
Рыцевар, Александр Ев-
тушенкэр Тыркуем ѢекІо
зэукиэгъухэм ахэ-
лэжьэх. А. Евтушенкэр
Урысыем ихэшипыкыгъэ
командэ хэт.

Стлашыу Мамым къы-
зэрэтиуагьэу, Адыгэим
испортсменхэм язэфыщы-
тыкъэхэр зэнэкъохэм
ащагъэштэ. Улчээжьэгъу
зэфхъухээзэ, спортым
ишэфхэр нахьшую зэра-
гашшэх. Спортым гъэхъа-
гъэу Ѣашырэмкэ Адыгэ
Республикаем ыцэ дунаим
щаэты.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛЬ Нурбай.

Зэхэзщагъэр
ыкы къыдэзы-
гъэкъырэ:
Адыгэ Республика
льэпкэ Йохэмкэ, Икыб къэралхэм ашы-
псэурэ тильэпкэ-
гъухэм адьрээ зэхы-
ныгъэхэмкэ ыкы
къэбар жуугъэм
иамалхэмкэ и Комитет
Адресыр:
ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэ-
шыэр:
385000,
къ. Мыекуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,

Редакцием авторхэм
къахырэ А4-кэ заджэхэр тхъапхэу
зипчагъэкэ 5-м
емыхъхэрэр ары. Са-
тырхэм азыгату 1,5-рэ
дэлтэу, шрифтэр
12-м нахь цыкунуу
щытэп. Мы шаххэ-
хэм адимыштэрэ
тхыгъэхэр редакцием
зэкегъэкъожых.

E-mail: adyvoice@mail.ru

Зыщаушихъатыгъэр:
Урысые Федерацием
хэутын Йохэмкэ, тел-
радиокъэтын-
хэмкэ ыкы зэлты-
иэсикэ амалхэмкэ
и Министерствэ
и Темир-Кавказ
Чыпэ гъэйоры-
шапл, зэраушихъатыгъэ
номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщаушихъатыгъэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

ЗэкІэмкИ
пчагъэр
4545
Индексхэр
П 4326
П 3816
Зак. 1650

Хэутыным узчи-
къэтхэнэу Ѣыт уаххэр
Сыххатыр
18.00
Зыщаушихъатыгъэх
уаххэр
Сыххатыр
18.00

Редактор
шхъаэр
Дэрбэ
Т. И.

Пшъэдэкъыж
зыгъыре
секретарыр
Тхъаркъохъ
А. Н.